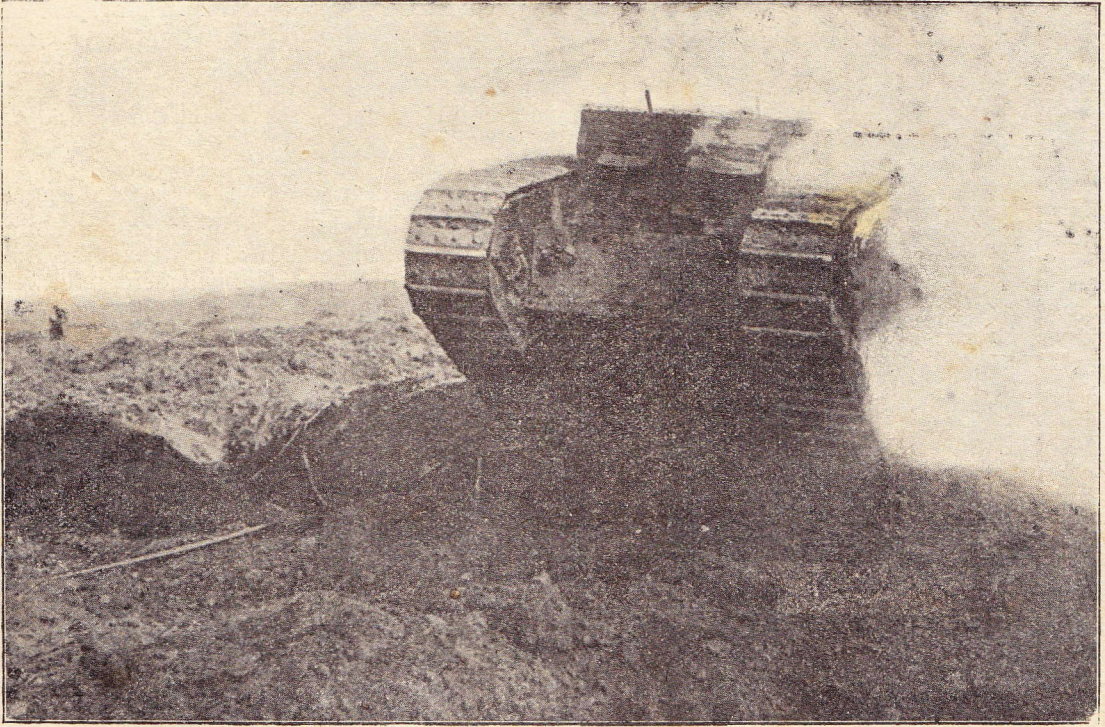

Een tank in volle aktie, over een door granaten omwoelden grond de vijandelijke loopgraven naderende.

sperde wel niet geheel de haven, maar vormde toch een ernstige hindernis.

Zij bleef achter met haar dooden, welke de Britten niet gevonden hadden. En een nieuwe Mei-dag werd geboren.

10 Mei was voorbij... Maar in Oostende's geschiedenis stond die datum zwart aangeteekend.

Vijftien dooden onder de burgers, waarvan veertien op den Nieuwpoortschen steenweg.

Aldus was de ongenadige strijd met de onderzeeërs aangebonden.

XLVII.

VERADEMING VAN HET OFFENSIEF

Ieperen was bedreigd. De Kemmel in de handen van den vijand, Armentières en Belle genomen; men begrijpt, dat de toestand van de stad zeer bedenkelijk werd.

De stad! Wij bedoelen natuurlijk de ruïne, het puin; strategische waarde bezat Ieperen nu niet meer. Maar het had een moreele beteekenis en ook daarmee moeten militairen rekening houden.

Toen de Engelschen nu Hooze, Zillebeke en heuvel 60 aan den vijand moesten overlaten, lagen von Arnim's troepen op minder dan vijf kilometer van Ieperen.

Een ontruiming werd ernstig overwogen, maar men schrok terug voor het plan, daar dit een geweldigen ongunstigen indruk zou maken in het

leger, in Engeland en zijn koloniën en domini-
nions.

Men hield stand en Ieperen is behouden gebleven.

Na de verovering van den Kemmelberg zetten de Duitschers hun pogingen om verder te geraken hardnekkig voort.

Den 29^e April begon von Arnim een nieuw offensief en had hij het op den Scherpenberg gemunt.

Met spanning werd die strijd gevolgd. De legerberichten meldten geen beslissend nieuws. Zij waren van dezen aard:

« Ten Noorden van de Leie duurt de slag hevig voort aan het geheele front van de buurt van Dranoutre tot het kanaal van Ieperen naar Komen.

De vijandelijke aanval van gisteren werd door negen Deutsche divisies ondernomen. Heden morgen vroeg deden de Fransche en Britsche troepen een tegenaanval en slaagden er eerst in eenige vorderingen te maken en een aantal Duitschers gevangen te nemen.

Later op den dag herhaalde de vijand zijn aanvallen en richtte ze met bijzondere hardnekkigheid tegen de geallieerde stellingen van Locre tot De Clytte en aan weerskanten van het kanaal van Ieperen naar Komen.

In de buurt van De Clytte en Scherpenberg zijn alle aanvallen van den vijand afgeslagen, maar na een hevigen strijd, in den loop waarvan een reeks vastberaden aanvallen onder zware verliezen voor zijn troepen werden afgeslagen,

Generaal Douglas Haig.

slaagde hij er in onze linie terug te dringen in de richting van Loere.

Aan beide zijden van het Ieperen-Komenkanaal maakte de vijand ook eenige vorderingen. Laat in den avond van gisteren viel de vijand eveneens de stellingen der Franschen ten Noord-Oosten van Bailleul aan en werd hij teruggeworpen. Vroeg in den morgen van heden herhaalde de vijand zijn aanvallen in dezen sektor en op de Engelsche stellingen meer Oostwaarts, na een hevige beschieting. De strijd duurt in dezen sektor over een breed front voort.

Onze vliegers wierpen 150 bommen op Meenen, Roelare, Armentières en vijandelijke kampen.

Tien vijandelijke machines werden in luchtgevechten neergeschoten, twee tot dalen gedwongen, vier andere door het afweergeschut en een door het vuur van onze infanterie neergehaald. Twee van onze machines worden vermist.»

Loere was het centrum van den strijd. Het dorpje lag als in een gang.

Met het einde van de maand verliep ook het offensief.

* * *

Bij de Somme hadden de Duitschers in die dagen ook hun bedrijvigheid hernomen.

Een dagbladkorrespondent schreef :

« Wij werden, in het kleine dorp ten Noorden van Soissons, ontvangen door een jeugdigen generaal, stellig nog geen vijftig jaar oud, en bevelvoerder over de Fransche divisie, die van den 6^e tot den 9^e April had medegestreden in den slag ten Noorden van de Ailette, op den uiterst-rechtschen vleugel van het groote offensief, waarvan het opperste doel is : Parijs te bereiken, ten koste van wat ook.

Met ongemeene duidelijkheid zette hij ons de

algemeenheden van de krijgsverrichtingen uiteen, en wees ons op een waarnemingspost het gebied aan, waar, op den 6ⁿ April, vroeg in den morgen de Deutsche troepen aanzienlijk in aantal, plots uit het woud van Saint-Gobain te voorschijn kwamen, en bij Barisis ten aanval voortstormden, het punt waar vóór 21 Maart de Engelsche linie aan de Fransche geklonken was.

De Fransche divisie weerstond den aanval met het minimum der volstrekt noodzakelijke troepen, een feit, dat haar de bijzondere gelukwenschen deelachtig deed worden van den generaal der legergroep Franchet d'Esperey.

Daarentegen offerden de Duitschers, die op 2 à 300 meter afstand zich hadden vastgenesteld, drie dagen achtereen hun manschappen, zonder tellen op. Zes, zeven aanvalsgolven achtereen kwamen het leven laten in de prikkeldraadversperringen. Het kon niet anders : zes Fransche mitrailleur-afdeelingen verschoten op één enkel dag een millioen, vijf honderdduizend patronen. Bij het Bois-de-Quinchy en de Hoeve van Cranne zagen de ravijnen grijs van Deutsche lijken, vooral in het Ravin-de-la-Matière, geen slechte naam voor een leger, dat de uitdrukking « Menschenmateriaal » uitvond.

Op 8 April ontruimden de Fransche troepen de hoogten en trokken op een donkeren nacht over de Ailette, waarbij zij gebruik maakten van smalle bruggetjes, zonder een kanon of een mitrailleur te verliezen.

De Duitschers hebben verteld, dat zij Coucy-le-Château « stormenderhand veroverd » hadden, en aldus gingen zij zich alweder te buiten aan een hunner bespottelijke verzinsels.

Op den 9ⁿ April, om 5 uur in den morgen, brachten de laatste brankardragers nog gewonnen Zuidwaarts, en toen waren de Duitschers nog niet in de stad.

In het Groot Hoofdkwartier werd een konferentie voor ons gehouden over de eerste tien dagen van het Deutsche offensief, loopende van 21 tot 31 Maart. Wij willen daaruit eenige nog onbekende bijzonderheden vasthouden.

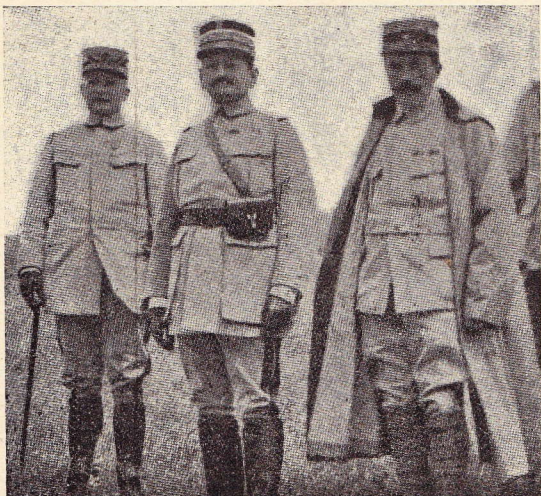
Op 31 Maart hadden de Duitschers 84 met stelligheid opgemerkte divisies in het vuur gebracht; dat wil zeggen een millioen mannen, terwijl er nog 75 aan het front waren. Per twee regimenten waren 65 batterijen en verscheidene honderden mortieren van allerlei kaliber berekend. De soldaten hadden ieder twee handgranaten en voor 6 dagen levensmiddelen bij zich.

Onmiddellijk paste de Fransche infanterist zich weder aan den bewegingsoorlog, de bajonet-charges, de geestdrift en de bedwelming van den veldslag op open terrein aan.

Generaal Mangin zeide er van : « Wij waren er verrukt over. »

De Fransche reservetroepen, die in het vuur werden gebracht, waren gewone troepen, die niet bijzonderlijk waren uitgezocht, terwijl de Duitschers met hun beste Stosstruppen aanvielen.

Door den hevigen stormloop, dien de Engelschen te doorstaan hadden, ontstond er een scheur, die eenige uren bleef bestaan, maar op

Generaal Mangin.

merkwaardige wijze weer «gestopt» werd door tachtig vliegtuigen, die op 20 meter hoogte vlogen en de Duitschers met hun mitrailleurs beschoten. De vijanden, door een paniek aangegrepen, vluchtten weer naar hun oude linies of gingen plat op den grond liggen, verstijfd van ontzetting als leeuwerikken, die door sperwers omringeld worden. Dit verschaftte den Franschen reservetroepen tijd, op te rukken en de bres te vullen. De eersten, die in 't vuur kwamen, waren de kurassiers, die te voet streden en zich gedurende eenige uren in Tergnier wisten te handhaven, na dat dorp heroverd te hebben.

Eenige oogenblikken later bevonden wij ons in het hoofdkwartier van generaal Duchène, die in November in Italië was, en hier over een leger bevel voert. Het hoofdkwartier is gevestigd in een huis, midden in een grooten tuin gelegen, waarvan de lanen behendig gekamoufleerd zijn.

Eenige officieren toonen ons graphieken, die een duidelijke taal spreken over de mislukking van het grootsche Duitsche offensief. De linien, die van het steunpunt ten Zuiden van de Scarpe, drie kilometer ten Oosten van Atrecht loopen, toonen hoe de vijand met zwakke, achtereenvolgende stooten in het Noorden en zeer hevige in het Zuiden te werk ging, ten einde op die wijze den opmarsch van zijn vleugel, die op de Oise aantrok, te bespoedigen.

Op 24 en 26 Maart maakt hij zijn front recht en op 28 Maart bereikt hij Montdidier. Maar van dat oogenblik af markeert hij den pas, en vertoont de linie geen merkbare schommelingen meer.

Terwijl wij deze veelzeggende kaart bestudeeren, komt men ons mededeelen dat generaal Duchène ons verwacht. Daar staan wij dan in een vertrek, door de beide breede ramen met licht overstroomd. De generaal staat voor ons. Zijn gelaatstrekken getuigen van groote energie. De blik is bijzonder doordringend, het gebaar is een

weinig bruusk, en een druk prater is hij alles behalve.

Er klinkt een soort barsche goedgehumeurdheid in de woorden van dezen bevelhebber, die wel Lotharinger of bewoner van Franche Comté zou kunnen zijn. En er is een tikje spot in de korte toespraak, welke hij tot ons richt: «Wat komen de heeren eigenlijk zien? Of wij er nog steeds zijn? Dat kunnen zij zien: wij zijn er nog! Wij hebben niets voor hen te verbergen. Mijn meening over den toestand? Men kan volkomen gerust zijn. Er bestaat niet de minste twijfel aan, of de Duitschers zullen zich over de Fransche soldaten den nek breken. Overal zeggen de krijgsgevangenen, door ons gemaakt: «Zoo is er in 't geheel geen aardigheid meer aan. Het gaat hier niet als in Rusland!» En zoo is het, heeren.»

Generaal Duchène ontving onlangs den bekenden Noorschen ontdekkingsreiziger Amundsen, die hem mededeelde, dat hij een nieuwe Poolreis ging ondernemen. Op de vraag hoe lang hij dacht weg te blijven, drie, vier of vijf jaren, antwoordde hij:

«Dat weet men nooit vooruit!» waarop generaal Duchène: «Dat is iemand, die niet nieuwsgierig is! Hoe kan men aldus weg gaan vóór het einde van den oorlog?»

De Franschen hadden de Britten krachtdadige hulp geboden, maar wat de Engelschen reeds doorstaan hadden, lezen we in een rapport van Haig:

«Het aantal divisies, dat de vijand reeds tegen ons in het veld heeft gebracht, bedraagt 102, waarvan verscheiden reeds voor den tweeden en derden keer in 't vuur zijn gebracht. In het weerstand bieden aan de hevige slagen, welke de vijand door een zoodanige troepenconcentratie aan het Britsche leger kon toebrengen, hebben alle deelen van ons leger en alle wapens zich gedragen op een wijze, die boven allen lof verheven is.

In vorige communiqué's is reeds melding gemaakt van 't gedrag en de bijzondere dapperheid van enkele Britsche divisies. Doch een groot aantal nog niet genoemde divisies hebben zich eveneens onderscheiden.

Na 5 dagen van zware gevechten, van 23 tot 30 Maart, bij Boiry Becquerelle, heeft de garde-divisie de met een groote strijdmacht ondernomen aanvallen van den vijand volkomen afgeslagen en de Duitschers zware verliezen toegebracht. Deze divisie, die de 31^e divisie op zijn rechter en de 3^e divisie op zijn linkerflank had, heeft alle pogingen van den vijand verijdeld om van het Noorden uit aan te vallen.

Ook de 4^e divisie gedroeg zich op 28 Maart bijzonder verdienstelijk, toen zij de aanvallen van de Duitschers ten Noorden van de Scarpe, met het doel den Vimy-heuvel te bezetten en Atrecht in te nemen, wist te beletten. Dezelfde divisie onderscheidde zich in den nacht van 14 op 15 April, toen ze door een bewonderenswaardigen tegenaanval het dorp Reis-du-Vinage heroverde en daarbij 150 gevangenen maakte. En op 18 April sloeg ze een krachtigen aanval

Episode uit den langdurigen strijd om den Hartmannsweilerkop in de Vogezen.

ten Z.O. van Vobecq af en maakte 300 gevangenen.

De 25^e divisie werd bij het begin van het vijandelijk offensief plotseling in den strijd gezonden in de buurt van den weg Bapaume-Kamerijk. Ofschoon ze onophoudelijk werd aangevallen, was de vijand niet in staat haar uit hare stellingen te verdrijven. Toen zij bevel kreeg terug te trekken, was de gevechtsgesest nog schitterend. Sindsdien is zij in zware gevechten gewikkeld geweest aan de Leie, waar ze opnieuw schitterende diensten heeft bewezen.

Op 13 April bezette de 34^e divisie een front van ongeveer 9 k.m. ten Oosten van het bosch van Nieppe. Ten gevolge van vroegere gevechten had zij reeds een belangrijk deel van haar effectief verloren, en de vijand deed de vijand nog een woedende poging met een verpletterende meerderheid en slaagde er in sommige gedeelten van de linie binnen te dringen. De verdedigers waren op hun post gestorven, liever dan te wijken. Toen stootte de vijand op de inmiddels aangekomen versterkingen en werd weer teruggeslagen.

Na hevige gevechten in de buurt van Croiselles in den aanvang van den slag, nam de 34e divisie den sektor van Armentières over en stond daar

in den strijd op 9 April. Zij handhaafde zich daar in al haar posities gedurende twee dagen, toen ze door het oprukken der Duitschers op de beide flanken werd genoodzaakt Armentières te ontruimen, wat in den nacht van 10 op 11 April in goede orde geschiedde.

Sindsdien is ze voortdurend in den strijd geweest, vocht voortdurend dapper, stond iedere voetbreed terrein pas na taaie verdediging af en deed keer op keer tegenaanvallen.

De 42e divisie van Lancashire en 62e divisie sloegen in de laatste dagen van Maart en de eerste van April rondom Buquoi verscheiden aanvallen af en droegen zeer veel bij tot het handhaven van onze linie in dezen belangrijken sektor.

De 50^e divisie, ofschoon zij voortdurend in den strijd was geweest ten Zuiden van de Somme, hield op 9 April en volgende dagen den vijand in bedwang aan de Leie, en bracht door haar hardnekkige verdediging bij Estaires en Merville zijn opmarsch zoo lang tot staan, tot versterkingen waren aangekomen.

De 3^e en 4^e Australische divisie te Mericourt en Dermancourt, de divisie Nieuw-Zeelanders te Serre, de 5^e divisie Australiërs ten Zuiden van de Somme, allen vervulden op lofwaardige wijze hun plicht in de laatste dagen van den aanval der Duitschers in de Sommevallei. Met hun hulp werd de opmarsch van den vijand definitief tot staan gebracht en werden zijn troepen zware verliezen toegebracht.»

Maar daar kwam tegelijkertijd met de berich-

Een bajonetaanval van Fransche jagers op ski's.

ten van den Kimmel, dit nieuws uit Parijs over de Somme:

«Eensklaps is de gevechtsbedrijvigheid aan het Fransch-Engelsche front opnieuw ontbrand.

De nieuwe phase van den monsterachtigen veldslag begon gisteren met een aanval der Duitschers over een breedte van ongeveer 15 kilometer, tusschen het dorp Fouilly-sur-Somme tot aan het dorp Heuilles-sur-Avre. Het betrekkelijk smalle front werd door Fransche en Engelsche troepen verdedigd. De vijand tracht dus opnieuw onze linie te verbreken op het punt waar de beide legers zijn aaneengeklonken.

De artillerie-voorbereiding van de uiterste hevigheid duurde den geheelen nacht door. De woedende aanvallen der infanterie begonnen om 5 uur in den morgen en waren des avonds nog niet geëindigd. Ondanks hun herhaalden stormloop werden de Duitschers volkomen in bedwang gehouden. In het Zuiden moesten de geallieerden eenig terrein afstaan ten Oosten van Villers-Bretonneux, welk dorp door de Duitschers bezet werd.

In het Zuiden, waar de strijd buitengewoon hevig was, kon de vijand slechts eenige vordering maken in de streek van Hangard. Hij drong door tot het bosch ten Noorden van dit plaatsje en bereikte den Oostelijken rand van het dorp, waar de Fransche troepen met schitterende hardnekkigheid tegenstand bieden.»

Maar de Britten lieten het zoo niet, namen Villers-Bretonneux terug en konden melden:

«De les van het eerste treffen tusschen Duitse en Engelsche tanks schijnt deze te zijn, dat wij niets van de vijandelijke machines te vrezen hebben, wier bemanningen maar al te duidelijk hun afkeer toonden om stand te houden als zij werden uitgenoodigd, de kwestie eens en voor goed uit te vechten.

Het resultaat van de bijna onophoudelijke ge-

vechten rondom Villers-Bretonneux sedert gistermorgen is, dat wij de stad heroverd hebben en aan de vier Duitsche divisies, die hier streden een zeer zware nederlaag hebben toegebracht. De troepen, die de stad verdedigden, waren voor 't meerendeel Engelsche. Ten Zuiden van de stad stonden soldaten uit West-Yorkshire en Middlesex, terwijl East-Lancashires in Villers zelf waren, maar de buitenste wijken bezet hielden, wegens het stikgas dat in de stad hing.

Onze tegenaanval, om 10 uur, kwam als een volkomen verrassing en werd ondernomen door Australische troepen en Engelsche, waaronder Berkshires en Northamptons.

Zij baanden zich met de bajonet een weg in de Westelijke buitenwijken en langs de straten, zuiverden de vernielde huizen door middel van handgranaten en omsingelden de mitrailleurstroepen op de straathoeken.

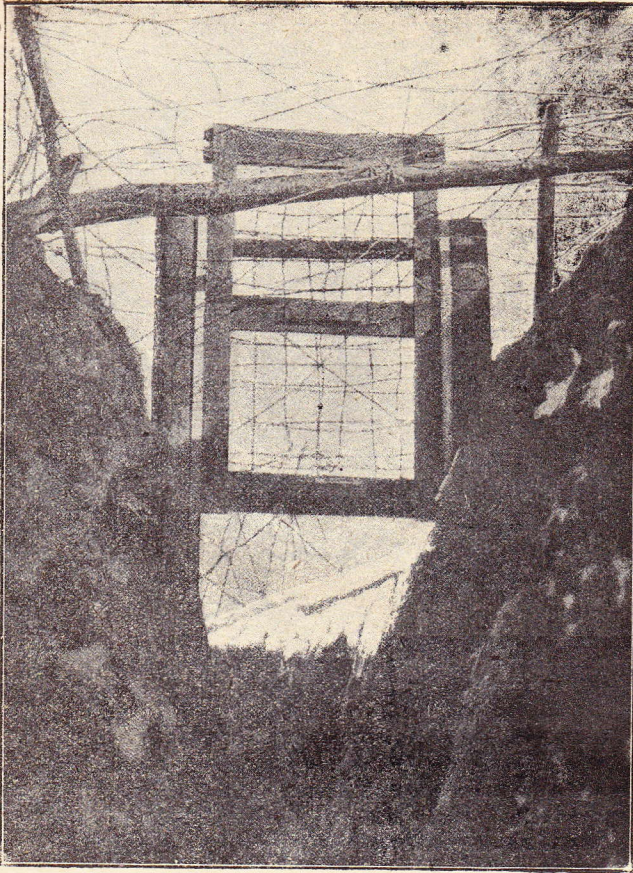
Toen de morgen aanbrak, streden de onzen nog steeds in Villers-Bretonneux. Bij de stelselmatige onderzoekingen van huis aan huis gaven telkens kleine groepjes vijanden zich over. Alleen de Berkshires maakten 200 gevangenen. Een afdeeling Yorkshires vierg er 60, en ook de Durhams en Northamptons hadden hun aandeel in de vangst. Hedenmiddag om 12 uur was de stad blijkbaar van vijanden gezuiverd.

De Duitschers trachtten verscheidene malen de stad weer in handen te krijgen, maar de gereedstaande troepen werden door ons granaatvuur weggemaaid.»

Zoo schommelde de strijd op en neer, maar April verslapte ook aan de Somme de bedrijvigheid. Beide partijen moesten herademen.

En letten wij nu begin Mei even op de cijfers. Ludendorff heeft thans 2.470.000 man (206 divisies), waarvan 800.000 man (66 divisies) in algemeene reserve.

Sedert 1 Maart voerde hij er 1.680.000 in den

Een valdeur in de loopgraven der Duitschers.

strijd. Zeker werden er 350.000 gedood en gewond, maar het «mensenmateriaal» was nog geducht: 200.000 man in de depots achter het front, 450.000 verder in het land, 150.000 gewonden, die zouden terugkeeren en de lichterding 1920 (450.000), in Oktober beschikbaar.

Tot 1 Mei veroverde Ludendorff 127.000 gevangenen en 1600 kanonnen.

Winston Churchill verklaarde in 't Britsch Lagerhuis:

«In vijf weken verloor Groot-Britannië 1000 kanonnen en 4000 tot 5000 mitrailleurs, maar dat alles is vervangen en meer dan vervangen.»

Uit Amerika ontscheepten er nu 120.000 soldaten per maand.

Er waren teekenen van hoop, maar de toekomst bleef toch zorgwekkend.

De Duitse opmarsch was weer gestaakt.

«Maar», schrijft Raymond Recouly «dit succes heeft zeer duur gekost en is negatief, betrekkelijk en vooral voorloopig. Het is zeker het oogenblik niet, om zege te roepen.

Foch, gevoelend hoe rampvol een Engelsche terugtocht in Vlaanderen en een bezetting door de Duitschers van Duinkerke zou zijn, heeft krachtdadig al het gewicht der Fransche reserve in den strijd geworpen.

De inneming dezer reserve was gevoelig moeilijker dan in den slag der vorige maand.

Deze werd immers bij de samenvoeging der Britsche en Fransche legers geleverd, in het cen-

trum onzer linies, aan den hoek, door ons front gevormd.

Nu echter had men haastig troepen moeten voeren bijna naar den uitersten linkervleugel.

De opmarsch der Duitschers naar Amiens, dat zij onder hun zwaar geschut hadden, maakte het gebruik van den grooten spoorweg in 't Noorden zeer bezwarend.

Langs omwegen, over zijlijnen en met vrachtauto's waren de hulpstroepen dan toch op tijd gekomen.

Al onze divisies, die aan den strijd deelgenomen hadden, waren min of meer geteisterd; dit beteekende een verlies van troepen in den naasten slag.

En men voorzag dien nieuwen slag. De aanval in Vlaanderen was voor den Duitschen staf eerst slechts als een afleiding bedoeld. De suksessen verlokten Ludendorff om den strijd voort te zetten. Geen twijfel, dat na een behaald sukses, Ludendorff een gevaarlijker punt zou aantasten.

Pétain, die belast is met het Fransche front, ziet niet zonder stijgende ongerustheid het gebruik onzer divisies in het Noorden.

Den 10ⁿ Mei schrijft hij aan Foch, dat het Fransche leger de uiterste grens van zijn krachtsinspanning heeft bereikt.

Foch weet dat wel, maar beschouwt den toestand meer algemeen. Hij weet, dat men de Engelschen niet aan hun lot kan overlaten, dat men tot elken prijs hun terugtocht en den opmarsch der Duitschers naar Pas-de-Calais vermijden moet.

Foch is het geweest, die evenwicht bracht en als scheidsrechter optrad, van Pétain meer verkreeg dan deze had willen toestaan, zonder echter aan Haig op verre na niet toe te staan, wat deze vroeg.

Die offers waren nu gebracht: zij waren niet duur betaald, zij hadden hun volle maat gegeven; de Duitschers waren opgehouden en de Britsche legers, ondanks hun verliezen, gered.

Nu moet men het front behouden met een minimum van troepen.

Den 1ⁿ Mei wordt generaal Mitry door Foch verzocht de streek der heuvelen te versterken. Hij vroeg daartoe nog een divisie, maar Foch weigerde ze. Geen terugtocht mag geschieden zonder formeel bevel van den opperbevelhebber. Ieder moet kost wat kost zijn positie verdedigen.

Foch's macht werd op 2 Mei uitgebreid tot het Italiaansche front.

Den 7ⁿ vroeg hij aan generaal Dias, op welken dag het Italiaansch leger tot het offensief kon overgaan.

Foch beval dan, dat de Fransche troepen, gewend aan den stellingsoorlog, in den bewegingsoorlog geoefend zouden worden.

Dan had hij een geschil met de Britten. Deze wilden 9 divisies afschaffen, wegens de zware verliezen. Foch protesteerde krachtdadig. Den 15ⁿ had hij daarover een onderhoud te Noailles met Clemenceau, en den 16ⁿ te Montreuil met Haig.

Hij drong aan, dat de Britten versterkingen zouden zenden. Zijn oordeel overwon.

Den 20ⁿ Mei dacht Foch aan een offensief, om

Amiens te ontzetten, en de mijnen van Béthune en Brucy te vrijwaren, dus een aanval bij de Somme en een aan de Leie.

Doch nogmaals was Ludendorff hem voor.»

Mei zou eindigen met een nieuwen, verschrikkelijken strijd.

* * *

Laten we nog even de algemeene gebeurtenissen dier maand samenvatten, alvorens wij den nieuwen slag beschrijven.

2 Mei. Een Fransche kruiser botst op een Amerikaansche pakketboot, door mist. De «City of Athens» zoo heet het vaartuig, zinkt en 67 Amerikanen komen om.

3 Mei. Bombardement uit de lucht van Zeebrugge.

Een korrespondent meldde uit Vlissingen daarover:

«'t Is een vreeselijke nacht geweest. Donderdag had den ganschen namiddag van het Vlaamsche front trommelvuur geklonken, dat in den laten avond aanhield, maar in den argeeroopen nacht was het gebulder, dat nu van meer nabij meest van de Vlaamsche kust klonk allergeveelst. Zelden hebben we 't zoo gekend.

Gedurende drie uren bijna, met een korte, regelmatige tusschenpoos, werden door vliegers en vermoedelijk ook door monitors aanvallen op punten der kust en op Brugge gedaan welke de Duitsche kanonnen op ontzettende wijze beantwoordden.

Verscheidene malen ben ik op straat geweest, overal de gansche stad door stonden de ramen voortdurend te rinkelen. De hevigste schokken in de lucht vibreerden in de vensters, soms in den bodem. Hier en daar sloegen binnendeuren open en zoowel hier als in Zeeuwsch-Vlaanderen werden de meeste menschen gestoord in den slaap en luisterden naar het hevig gebulder, de zware slagen en de ontploffingen.

Op den boulevard, welke op zee uitziet, was het schouwspel soms huiveringwekkend. Al hing tusschen Vlissingen en den overkant een mistbank, toch zagen we boven Zeebrugge de snapnelvlonken regenen, de zoeklichten den hemel afzoeken, maar bovenal was indrukwekkend de vuurschijn der kanonnen, welke als de bliksem flitste.

Om een uur of twee tot drie toe begaven zich groepjes nieuwsgierigen naar den dijk en we vernemen, dat menigeen zijn ramen opende of op-schoof uit vrees voor het breken der ruiten.

In de hoogte ronkte een vliegtuig boven de Schelde.

Al vroeg zat in 't station alhier een jonge Beier, een aviateur, die gisteravond om 8 uur bij Zaamslag in Oostelijk Zeeuwsch-Vlaanderen was gedaald. Hij kwam met zijn toestel van Rijssel en beweert verdoofd te zijn en door een motordefekt een landing te hebben moeten doen. Zijn medevliegenier is nog aan de overzijde.

In Ritthem, een klein dorp Oostwaarts van Vlissingen zag ik over een sloot liggen, smeulend nog, een reusachtig Britsch vliegtuig, een tweedekker met twee geweldige motoren en een mi-

trailleer. Dit is vermoedelijk het toestel, dat we leden nacht boven de stad hoorden.

De motor raakte defekt en de drie aviateurs, welke de groote machine bemanden, deden een noodlanding op Walcheren. Ze kwamen onge-deerd op den grond terecht. Militairen waren spoedig ter plaatse en brachten de vliegeniers naar de autoriteiten. 't Toestel ligt daar nu onder militaire bewaking en lokt veel nieuwsgierigen.

Tot in Middelburg had men het springen van shrapnells kunnen nagaan.»

Over het bommen-gooien verschenen wederzijdsche protesten. Duitschland meldde, dat zijn tegenstanders de eerste stappen moesten doen voor een konventie op dit punt en zijn militaire oversten dan hun meening te kennen zouden geven.

Omstreeks dien tijd ook deed het Rood Kruis van Genève een poging om van de oorlogvoerende partijen zekere beloften te verkrijgen over het nalaten van allerlei onbarmhartige praktijken.

Den 13ⁿ Mei antwoordde de Entente, dat Duitschland in April 1915 begonnen was ongeoorloofde wapenen te gebruiken: het stikgas, maar zij niettemin bereid was voorstellen te onderzoeken en te aanvaarden. Dit alles liep op niets uit en tot den laatsten dag werd de oorlog op ongenadige wijze gevoerd.

Rond 15 Mei werd het weer droog en schoon en verwachtte men het nieuwe offensief. Tegelijk met dit beter weer kreeg Parijs opnieuw granaten.

De Amerikaansche Kamer gaf aan voorzitter Wilson onbepaalde volmacht tot voortzetting van den oorlog.

Op 15 Mei bedroegen de voorschotten der Verenigde Staten aan de geallieerden reeds 29 milliard. Amerikaansche troepen versterkten het Britsch front.

Men herinnerde in deze dagen aan de woorden, door von Goetzen, een vriend van den keizer, in 1898 tot den Amerikaanschen admiraal Dewey gericht:

«Binnen 15 jaar ongeveer zal mijn land een grooten oorlog beginnen. Wij zullen in twee maanden naar Parijs-gaan en dan Engeland vernietigen. Eenige maanden na de voltooiing onzer taak in Europa, zullen wij New-York nemen en waarschijnlijk Washington. Wij zullen er een of twee milliard dollars uithalen. Wij zullen voor onze rekening de Monroe-leer en het bestuur onzer betrekkingen met Zuid-Amerika nemen. Alles zal op een juist tijdstip verwezenlijkt worden, want wij zullen klaar zijn en onze vijanden zullen het niet weten.»

Op 18 Mei begon men in Amerika een nieuwe campagne voor het Rood Kruis.

Men vroeg 500 millioen en ontving er 750. Bij die gelegenheid sprak Wilson in de opera te New-York. Hij verklaarde dat er geen reden bestond, om de zending der troepen tot 5 millioen te beperken. Elk vaartuig, dat naar Europa voer, moest soldaten vervoeren.

De Vereenigde Staten zouden zich niet door huichelachtige vredesvoorstellen laten misleiden: die, welke gedaan werden, achtte Wilson niet op-

Een massa-aanval der Fransen met de bajonet.

recht. Als de vijand vrede begeerde, moest hij openhartig zijn voorwaarden doen kennen door geakkrediteerde vertegenwoordigers.

Wilson richtte een boodschap tot Frankrijk: « De Amerikanen zijn uw broeders in een groote en heilige zaak. »

De 3^e Amerikaansche Vrijheidsleening bracht 20 milliard op.

Inmiddels werd een hevige strijd met vliegtuigen gevoerd.

Doen wij een greep in de gebeurtenissen.

16 Mei. Engelsche vliegers bombardeeren de fabrieken en het station van Saarbrücken.

17 Mei. De Engelschen bombardeeren het station van Metz. 's Avonds: bommen op Parijs.

Veel Parijzenaars vertoefden in 't Zuiden. Marseille dat in 1916, 540.000 inwoners telde, bezat er nu meer dan één millioen.

18 Mei. Engelsche raid, in vollen dag op de stations, fabrieken en kazernen van Keulen: 25

Straatgevecht in Noord-Frankrijk.

dooden, 47 gewonden en veel schade. Eenige dagen later werden te Keulen door vliegers 35 inwoners gedood en 185 gewond. Een afgevaardigde dezer stad vroeg aan den kanselier het sluiten van een internationaal verdrag om een eind te maken aan deze bombardementen uit de lucht. Hij had daartoe gewacht tot in Mei 1918, tot

men in Duitschland ondervond, wat de Duitschers in België, Frankrijk en Engeland reeds sedert het begin van den oorlog deden. Men denke aan den Zeppelin-aanval te Antwerpen, in Augustus 1914, de eerste oorlogsmaand.

19. Mei. Duitsche raid in Engeland : 44 dooden en 179 gewonden. Zes vliegtuigen werden ge-

Veld. Deutsche vliegers doodden veel gewonden in een Engelsch hospitaal achter het front en kweten er honderden.

20 Mei. Deutsche vliegers werpen bommen op de hospitalen van Etaples en maken meer dan 300 slachtoffers. Engelsche vliegers vernielen de statie van Landau.

In de laatste week vernielden de geallieerden 274 Deutsche vliegtuigen, waarvan 240 op het Westelijk front.

21 Mei. Van 10 u. 40 tot 's morgens 1 uur is Parijs in alarm, wegens vliegeraanvallen en beschieting: 3 slachtoffers. Een Deutsche aëroplaan stort brandend neer.

Sedert 21 Maart hebben de Britten 1000 Deutsche toestellen vernield of gehavend en 1000 ton projektielen op de linies der tegenpartij geworpen. De Engelschen bombardeeren de statics van Thionville, Metz en Coblenz en de chloorfabrieken van Mannheim.

De vlieger Fonck heeft nu 45 zegepralen behaald en Nungesser 34.

22 Mei. In den nacht hebben twee geweldige raids op Parijs plaats. Bij den tweeden zijn er 30 aanvallers en 54 verdedigers. Een vliegtuig kon slechts zijn bommen uitwerpen: 1 doode, 12 gewonden. In de omgeving waren er echter veel slachtoffers en richtte de vijand groote schade aan.

20 tot 22 Mei. Bommen op Zeebrugge. Een Deutsche torpedojager wordt tot zinken gebracht.

23 Mei. Amerikaansche vliegers werken mede tot de verdediging van Parijs.

En zoo verliep de Meimaand, die plots weer eindigen zou in een verschrikkelijk bloedbad.

Ludendorff begon zijn derde offensief.

XLVIII.

ONDER DEN KOGELREGEN

In de vorige hoofdstukken hebben wij vernomen hoe roekeloos de Deutsche legerleiding hare troepen — die zij als niet meer dan « menschenmateriaal » beschouwde — in het vuur zond.

Wij laten hieronder het relaas van een Duitsch soldaat volgen, dat zoo schrijnend in tegenstelling klinkt met de brallende zege-telegrammen van den Duitschen staf. Het aangrijpend verhaal geeft een treffend beeld van hetgeen er in de loopgraven geleden werd. (1)

« In de Argonnen, schrijft hij, werden wij in een heuveilstelling gezonden, die slechts door een smalle strook moerasgrond van die des vijands gescheiden was.

Wij werden tegen den avond opgeroepen, en lagen den ganschen, kouden en vochtigen nacht in kuilen die den vorigen nacht gegraven waren. Waarom wij juist daar lagen, begreep niemand onzer. De stelling was zelfs niet half klaar.

Wij hadden er op gerekend er den volgenden morgen af te zijn. Maar wij kregen order om den geheelen dag daar te blijven, en het kwam er op aan, dat de vijandelijke waarnemers, voor alles de

vliegers, onze stelling niet ontdekten. Niemand mocht zich vertoonen, niemand het hoofd en nog minder het bovenlijf er uit steken. En als er vliegers boven de stelling waren, mocht niemand zich verroeren.

Als het nu nog maar eenigszins gemakkelijke kuilen waren geweest om in te liggen. Maar het waren smalle, hoogstens een halven meter diepe gaten, met een beetje opgeworpen aarde er voor. Men kon er in zitten noch liggen, en terwijl de dag langzaam aanbrak, trachtte men nu eens de ene dan de andere houding te vinden. Maar ten slotte schikte men zich maar, al was het er dan ook naar. De een had de knieën tot onder de kin opgetrokken. Een ander lag als een doorgeknakte lucifer. Een derde was erin geslaagd de beenen zoowat uit te strekken, maar moest nu het bovenlijf ver naar voren buigen om zijn hoofd niet te laten zien. En er was niets om op te liggen dan een harde, vochtige steengrond, en de mantels waren drijfnat van den dauw. Onze leden waren stijf van dien heelen nacht door zóo te liggen, en ons lichaam rilde van koude...

Er ontbrak nog maar aan, dat de vijandelijke artillerie zou beginnen te schieten.

En dat begon al om negen uur 's morgens.

In een uur tijds was het geschut zoodanig ingeschoten, dat het met een verbluffende zekerheid de lijn wist te treffen, waarin zich de kuilen bevonden. En met kortere of langere tusschenpoozen zond het zijn salven af. Eerst een naar rechts. En dan in dolle haast een tot acht schoten naar links. En dan in het midden. De rij op en de rij af, heen en terug... heen en terug.

Nauwelijks hadden wij het afvuren van het schot gehoord, of het projektiel sloeg al met een ontzettend geraas in. Er was geen mogelijkheid zich er eenigszins voor te dekken. Verraderlijk huilend kwamen zij aanzetten, zoodat de schrik ons door alle leden voer.

Langzamerhand werden de zinnen tot krankzinnig wordens toe gespannen, zooals men daar in één en dezelfde houding in zoo'n gat moest blijven zitten, terwijl alle leden schrijsden en zeer deden.

Het verscheurde de zenuwen om daar op die onzichtbare projektielen te zitten wachten, die men eerst bemerkte als zij er al waren.

De gedachten varen bijna huilend door het brein...

... Nu was het vuur op den linkervleugel... Wie is nu aan de beurt...? Wat duurt het lang, eer het volgende salvo komt... daar... nu... Neen, die ging ergens anders heen... Maar nu... Die sloeg hier dichtbij in... Zien kan men ze niet. Maar de trömmelvliezen scheuren, en aarde en steenen vliegen suizend in het rond. Men krimpt ineen, dekt het hoofd, tracht zich met de armen te beschutten, en tegelijkertijd jagen allerlei gedachten door het hoofd...

Nu is het weer voorbij... Maar den volgenden keer heeft de dood u te pakken... Of mogelijk toch niet... Maar het is in ieder geval een wonder dat ik nog leef... Niet hopen. Niet hopen... De dag is nog lang... Wie weet of ik hier toch niet voor eeuwig blijf...

Dan slaat het weer in. Ratelend. Donderend.

(1) Naar Erich Erichsen: « De stomme Deen. »

Het dorp Neuve-Chapelle, het tooneel van voortdurende gevechten.

De aarde siddert en trilt, alsof zij in stukken moest vliegen en als stof in de ruimte geslingerd worden...

Dan gilt men het plotseling van ontzetting uit... Neen, neen... Ik wil leven... Ik wil leven... Ik wil ze thuis terugzien... O God, o God, help mij. Help mij... om hunnentwil... Om hunnentwil maar...

Het zweet druppelt uit alle poriën. Het draait voor de oogen. Het is alsof men met knotsen in den nek wordt geslagen.

Dan wordt het voor een poosje stil, een half uur misschien. Maar de dag is nog lang, het is misschien nog niet later dan twee uur. Men haalt zijn horloge uit... Het is pas even twaalf...

Misschien nog zes, zeven uren in die hel!

Dan telt men de minuten. Eén... twee... drie... vier...

Maar wat duurt zoo'n minuut eindelijk. Wat kruipt de tijd langzaam, hoe ontzettend langzaam...

Men wordt hoe langer hoe vermoeider van het zitten in zoo'n ineengehurkte houding. Het eene lichaamsdeel na het andere voelt gezwollen en pijnlijk aan. Men tracht zich een oogenblik wat op te richten. Maar dan beginnen de salven weer.

«Brankardier!» hoort men iemand in doodsangst roepen... «Brankardier!»...

En dan volgt er een steunen en rochelen, dat u als lange messen door de borst gaat. En daarna een laatste, ijselijk gillende kreet: «Brankardier!... Help... Help mij!...»

Maar er is niemand die helpen kan. Niet eens die op drie pas afstand ligt.

Dan begint er weer een te roepen: «Brankardier!... Brankardier! Help... Help!...»

Een stuk of drie, vier geven den kreet verder

door. Dat kan misschien een oogenblik troost geven. Maar het is hopeloos.

Plotseling slaan er drie projektielen tegelijk in. Het is alsof de aarde zich opent en alle bergen instorten tot een brullenden, wentelenden chaos.. Men kan geen aarde of hemel onderscheiden van alle kluiten, boomwortels en brokken steen, die als geweldige rookmassa's van een reusachtig smeulend vuur met macht de lucht in geslingerd worden.

En dan komt dat alles suizend naar beneden. Een eindje verder zie ik er twee onder de massa begraven worden.

Wat later zie ik den grond bewegen, alsof er een groote mol bezig was. Een lichaam komt langzaam te voorschijn. Het gezicht drijft van bloed, de oogen staren angstig en hulpeloos rond, de handen grijpen als steunzoekend in de lucht. Dan zinkt het hoofd voorover op den grond, ik hoor een halfgesmoorden kreet, overstemd door een nieuw granaatgebulder... De man is dood....

De ander is meteen begraven gebleven...

Zoo gaat het den geheelen dag door. Vermoeidheid, angst en ontzetting martelen lichaam en zenuwen af, tot men nauwelijks meer denken kan. Het lichaam is als een vochtige, pijnlijke bundel, de hersenen schijnen een voortdurende zéérdoende klomp in den schedel.

De oogen tranen, het hart werkt, dat men er somtijds van buiten adem raakt, de keel schijnt gevild en stuk gereten. In den loop van één dag lijdt men duizend maal de folteringen van den doodsangst.

Dan houdt de beschieting eindelijk op. Het begint langzamerhand te schemeren, en slechts een enkele granaat bereikt ons nog en doet zijn werk.

Dan richt men zich op. Alle leden schijnen als met knotslagen bewerkt, en men kan aanvanke-

Aanval van Duitsche troepen in de Vogezen op een door Fransche Alpenjagers bezette hoogte.

lijk slechts met moeite op de beenen staan. Maar van lieverlede komt het bloed weer in beweging. Sommigen loopen achter de kuilen heen en weer om warm te worden. Anderen zoeken de gewonden op. Er is veel te doen voor de ziekendragers. Eén voor één worden de gewonden op de bruin zeildoeksche baren weggebracht.

Er klinkt zacht gekerm en luid gejammer. Hier en daar sleept er een zich weg met de armen om den hals van twee zijner makkers. Zijn eene been is nog maar een stomp. Of het hangt slap

neer en bungelt en sleept hem achterna.

In verscheiden kuilen zit nog een stille, ineengedoken gedaante.

«Hei, kameraad!» wordt er geroepen. Maar hij verroert zich niet.

«Slaapt ge...? Scheelt u wat...?»

Het blijft stil.

Dan knielt men neer, om hem wakker te schudden. Maar zijn hand is vochtig, zijn voorhoofd is rood. Dat is bloed, hij is dood.

Daar zit er een voor zich uit te lallen. Dien

Een door de Fransche troepen opgeworpen barrikade in de Vogezen.

morgen was zijn haar zwart, nu is het wit als sneeuw. Hij zingt een onnoozel deuntje, en spuwt nu en dan op de manier van een kwijlend kind. Dan lalt hij weer en schijnt ergens gezichten tegen te trekken, en dan lacht hij, rauw en gillend. Hij is gek. De verschrikkingen van dien dag hebben hem het verstand benomen.

Twee kameraden gaan naar hem toe en richten hem op. Hij schreeuwt weer wat, en zakt als een vod in elkaar. De ziekendragers komen en brengen hem weg...

Ik hoor wat verder zijn lallend geschreeuw, en zie hem wild om zich heen slaan, alsof hij plotseling door een onbedwingbare razernij bevangen werd.

Hij is er maar één van de zeer velen, wien datzelfde vreeselijke lot trof onder de verschrikkingen van een bombardement of in de hel der loopgraven. Veel erger dan de dood.

Ik sta hem nog even na te zien, en een van de kameraden komt bij mij staan en legt zijn arm om mijn schouders. Hij rilt als van koude, en zijn gezicht is nog vertrokken van de ontzetting van dien dag.

«Liever twee jaar tuchthuis, dan nog één zóó'n dag», zegt hij. Ik knik, en wij drukken elkander zwiingend de hand.

Dan wordt er verzamelen geblazen en afmarsch naar de naastbijzijnde loopgraven.

Tegelijkertijd komt de aflossing voor den nacht en den volgenden dag, en terwijl de dooden weggebracht worden, kruipen de anderen in de kuilen.

Zij zien wat hun daar wacht, en zwijgen...

Maar die nacht bracht ons geen rust. Een paar uur, nadat wij de stelling hadden genomen in de loopgraven, werden deze bestormd.

Dat was een van die aanvallen, die tot niets leiden.

Het begon met granaten op de kuilen, maar dat duurde niet lang. Toen kwamen ze in massa's opzetten van de andere zijde van de strook moerasgrond, en de handvol manschappen, die in de kuilen lagen, waren niets waard. Die waren in een oogenblik eruit gehaald en neergehouwen. Ik begreep minder dan ooit, wat zij daar eigenlijk te maken hadden.

Toen ging het los op de loopgraven waar wij lagen. Zij kwamen recht op ons af in lange kolonnen en met de bajonet op. Zij overstelpten ons met handgranaten. Het kraakte en ratelde om ons heen, terwijl onze machinegeweren bree-de voren in hun gelederen sloegen. Maar het was hopeloos.

Er was een razernij in hun aanval, waar niets tegen bestand was. Zij liepen onze prikkeldraad-versperring onderste boven, alsof het naaigaren was.

Onze loopgraaf was een chaos van aarde, zandzakken en stukken van balken. Hooren en zien verging ons. Het was een suizende, ziedende, tierende verwarring, halfgesmoorde kreten en het gekreun der stervenden, roepen, schreeuwen, en vloeken...

Ten laatste ging het er met de bajonet op los. Of zelfs met de bloote vuist. Ik zag een van mijn kameraden bij de keel grijpen en wurgen, en als een kreng terzijde slingeren. Een ander kreeg een trap tegen het onderlijf, dat hij met een rauwen kreet en naar adem snakkend neerviel.

Toen sloegen wij op de vlucht. Geen onzer hield zijn bezinning. Slechts dekking vinden... dekking vinden. Wij tuimelden wild over elkaar heen. Vielen. Blevén liggen.

Een werden de hersens met een geweer-kolf ingeslagen. Een ander kreeg een bajonet in den rug. En steeds barstten de handgranaten rondom ons, lichamen en ledematen vanéénrijtend.

De lucht trilde als een snarenspeel van het knetteren en kraken, roepen en schreeuwen, brullen en jammeren...

Eerst toen wij de volgende reeks loopgraven hadden bereikt, kregen wij rust. De weinigen die er van ons over waren.

De anderen trokken zich langzaam terug op onze verlaten stelling, maar hun handgranaten vlogen nog gedurig naar ons over. Wij konden hun zegevierend hoera-geroep en hun kreten van «Boches» hooren, terwijl wij bijna ineenzakten onder de verschrikking van dien woesten aanval en dolle vlucht.

Rondom ons klonk het kermen der gewonden, en door de schietgaten konden wij uitzien over den boschgrond met de versplinterde stammen. Het lag er vol met doode lichamen, die er uitzagen als hoopen vodden. En tusschen het knetteren der machinegeweren konden wij kreten om hulp hooren. Wij konden zien, hoe sommige lichamen zich trachtten op te richten, maar weer neervielen en bleven liggen, door een barmhartigen kogel getroffen of in hun laatste poging verstijfd.

Maar wij konden hun niet te hulp komen; wij waren voortdurend onder vuur van de overzijde.

Een eindje vóór de anderen lag onze kapitein. Hij lag half neergehurkt met het gezicht naar ons toe. Het bloed stroomde hem van het voorhoofd, en hij strekte een arm voor zich uit. Het heldere maanlicht viel op zijn gelaat en teekende het scherp en duidelijk af. Wij zagen nog een paar anderen in zijn nabijheid, die ook met de handen voor zich uit lagen te tasten. Hun tanden blonken wit, als van een dol geworden dier.

De dorst folterde hen.

Mijn oude nevenman greep eenige veldflesschen en kroop over de borstwering naar buiten.

Wij zagen hem na met gespannen blikken en kloppende harten. Hij kroop plat op den grond voort, met de eene hand de veldflesschen achter aan slepende. Daar knetterde een salvo uit een machinegeweer; wij doken haastig ineen en hoorden de kogels over onze hoofden fluiten.

Even later keken wij weer door de schietgaten. Hij was nu bij den kapitein en de twee anderen en reikte hun de veldflesschen. Zij dronken met rauwe teugen en legden zich toen stil neder.

Daarop kroop hij weer verder. Er lagen er nog meer, die ook te drinken kregen, totdat de flesschen ledig waren.

Hij kroop terug, steeds plat op den grond, zich met de handen achteruit schuivende. Wij staarden naar hem in ademlooze spanning. Zij schienen hem aan den overkant bemerkt te hebben, want nog een paar salvo's vlogen in zijn richting, maar zij gingen hem voorbij.

Hij was nu bij de borstwering gekomen, en zijn onderlijf hing als over den rand der loopgraaf. Op dat oogenblik richtte hij het hoofd en bovenlijf even op om rond te zien.

Daar kwam nog een salvo. Wij doken ineen, en hoorden tegelijk een halfgesmoorden kreet. Zijn lichaam viel zwaar en slap op den grond der loopgraaf.

Ik sprong op, legde mij naast hem neer en lichtte zijn hoofd op.

Er liep een straaltje bloed uit zijn rechterslaap, maar zijn oogen stonden helder en gelukkig, alsof hij iets moois en goeds zag. Even rustte zijn blik in den mijnen, als met een dankgeging en een haastig vaarwel. Toen vielen zijn oogen dicht en zijn hoofd zonk krachteloos achterover. Er gingen snelle trekkingen over zijn gezicht en om zijn mond, die ten slotte overgingen in een glimlach.

Toen gingen plotseling de oogen weer open en zagen mij aan, maar nu was hun blik gebroken en vaag onrustig als van een angstig kind.

Hij haalde een paar maal diep adem, en wendde met moeite zijn gezicht naar mij toe, en ik hoorde hem fluisteren:

«Denk er aan... voor thuis...»

Een laatste, hijgende zucht, terwijl een snelle trilling over zijn gezicht gleed. Hij was dood...

Na dezen aanval verslapte het offensief der Franschen eenigen tijd.

De Deutsche soldaat vertelt verder:

«t Was op een van de eerste echte Lentedagen in de Argonnen. Wij hadden het een week lang betrekkelijk rustig gehad. Er waren hier en daar een paar kleine schermutselingen geweest, maar overigens waren de dagen onder het eeuwige ar-

tillervuur voorbij gegaan.

Het was heerlijk weer. De krachtige, geurige Franche Lente met haar prachtige, blauwe lucht en zachte, stille nachten.

Maar het was droevig om de Lente te zien komen over deze verwoeste streek. Dorpen die in puin lagen, akkers doorploegd van granaten, vertreden en onvruchtbaar als steen, en bosschen, die als met een reusachtige zeis waren afgemaaid en door brand tot op den grond verzengd.

Als men met den akker is opgegroeid, de rijke mildheid van den bodem gezien heeft en elk vruchtbaar hoekje grond heeft leeren liefhebben, dan kan men niet zonder hartzeer zien, hoe zulk een streek geschonden is en welk een vernieling van huiselijken vrede en geluk daar heeft plaats gehad.

Ik kreeg op een morgen bevel om in den loop van dien dag twaalf paarden op te vorderen. Dat is op zichzelf al geen aangename taak. Maar wat is er aan te doen? Een bevel is een bevel. Ik kreeg vier man mee en zoo trokken wij op goed geluk er op uit in het bezette land.

Dien dag vergeet ik nooit.

Het was al middag geworden, en nog hadden wij geen paarden. Overal waar wij kwamen, was de bevolking in de treurigste omstandigheden. De meesten waren overigens reeds lang gevlucht, en die nog op de hoeven waren achter gebleven, konden zich nauwelijks meer op de been houden van honger. En ik kon er niet toe komen de paarden van de wagens der vluchtelingen te nemen...

Op een boerderij riep de eigenaar ons binnen en stelde zich met zijn vrouw en acht kinderen als een rij orgelpijpen langs den wand op. En toen ontblootte hij zijn borst en verzocht mij hen dood te steken om een eind aan de ellende te maken.

Wat kon ik doen? Ik heb nooit geleerd hardvochtig te zijn. Ik had den moed niet dien man te berooven van zijn laatste bezit... een armzalig broodmaager paard... dat hem en zijn gezin op de zware vlucht uit hun woonstee moest voortslepen.

Dus trokken wij af en verder.

In den loop van den namiddag kreeg ik toch elf paarden bijeen. Maar er ontbrak nog één.

Het was ondertusschen laat geworden, en wij waren op het punt het op te geven. Maar juist toen wij maar wilden terugkeeren, kwam er een wagentje met een paard den weg afrijden. Er was een krachtige roode vos voor gespannen, juist wat ik noodig had om het dozijn vol te maken.

Wij deden den man, die op den wagen zat, stilhouden en bekeken het paard. En wij zagen meteen, dat er van onder het wagenkleed beledigend en kussens en allerlei andere dingen uitstaken.

De man was alleen in zijn wagentje. Blijkbaar had hij geen gezin. Hij scheen alleen op de vlucht te zijn.

Toen hij begreep, dat ik zijn paard wilde nemen, begon hij luid en bitter te schreien.

Het is hard een man te zien schreien. Maar hij deed overigens geen poging om ons te verhin-

deren het paard uit te spannen. Hij bad of smeekte ook niet...

Hij sloeg alleen het wagenkleed terzijde.

Wat ik toen zag, deed het bloed in mijn aderen stollen en ik snakte naar adem.

Gedoken in de kussens lag daar een jonge, mooie vrouw. Maar zij was dood... Haar madonna-gezichtje was omgeven door een massa goudblond haar, dat over haar schouders en haar borst golfde. In haar eenen arm hield zij een pasgeboren kindje geklemd, alsof zij het nog in den dood tegen de ellende van het leven had willen beschermen.

Het licht van de ondergaande zon viel flauw op het bleke gelaat en gaf het een vreemd leven, maar deed ons te oëlijkertijd de uitdrukking van vertwijfeling zien, die er oplag...

Zij was op de vlucht gegaan voor de onzen en die vlucht haar en het kind gedood...

Tegen den morgen was het uit met de rust en stilte. De anderen begonnen een heftig en aanhoudend bombardement, dat acht uren aan één stuk voortduurde. Onze draadversperring werd stuk gescheurd en uiteengereten als spinrag, en onze loopgraven waren ten slotte niets meer dan een verwarde massa aarde en brokken van balken, waartusschen het moeilijk viel nog eenige dekking te vinden. Er werd aan alle kanten om hulp geroepen, maar niemand was in staat om te helpen, ieder had meer dan genoeg met zichzelf te doen.

Toen begonnen zij een bestorming over een breedte van wel vijfhonderd meter, en tegelijkertijd vlogen hunne handgranaten als een hagelbui om ons heen. Zij bereikten evenwel onze loopgraven niet. Onze machinegeweren brachten hen tot staan, en hun linie begon te wankelen.

Toen gingen wij er met de bajonet op los. Het werd een wild en bloedig treffen, want wij waren woedend geworden onder de geweldige beschieting, en wisten van geen genade of vergiffenis. Het was een beestachtig razen met bajonet en geweer-kolf en vuisten, een brullende, huilende mêlée, waarin iemand de zinnen vergingen...

Mijn rechterarm werd versplinterd door een kolfslag even onder den elleboog.

Hij knapte af als een houtje, en het ondergedeelte bleef maar aan een paar lappen vleesch bengelen. Ik ging meteen tegen den grond. Ik voelde een heete rilling door mijn geheele lichaam, gevolgd door een gelukzaligen zwijmel, en zag schoone, schitterende kleuren... maar verder weet ik er niet veel meer van. Alleen leek het plotseling stil en rustig om mij te worden. Pijn gevoelde ik niet, alleen een heerlijke, vredige rust en een prikkelende gewaarwording in de borst.

Ik weet niet, hoe lang ik in dien bewusteloozen toestand bleef liggen. Maar toen ik weer een beetje tot mijzelf kwam, gevoelde ik een onlijdelijke pijn in mijn arm en bemerkte tegelijk, dat er iets met driftige rukken aan mijn hand trok.

Ik wendde mijn hoofd om en zag een bleek, jong gezicht vlak bij het mijne, en twee lichte, starende, hel glinsterende oogen.

Het was een jongen van een zeventien, acht-

Houten wegen in de Fransche linie.

tien jaar. Zijn gezicht vertoonde nog weeke, kinderlijke trekken en het eerste zachte dons lag om zijn lippen.

Zijn borst was ontbloot, en zijn eene hand hield hij krampachtig tegen den hals gedrukt. Het bloed siepelde tusschen zijn vingers door, en liep in een halfgeronnen stroom over zijn borst.

Plotseling wentelde hij zich geheel naar mij om, greep mijn hand ook met zijn andere en staarde mij aan.

Zijn smartelijk vertrokken gezicht verhelderde opeens in een blijden glimlach, en ik hoorde hem met een van vreugde trillende stem fluisteren :

« Zijt ge toch nog gekomen, moedertje... Zijt ge toch nog gekomen... »

Zijn glimlach werd sterker, zijn oogen lachten van blijdschap, terwijl hij zwakker fluisterend herhaalde :

« Zijt ge toch gekomen, moedertje... Zijt gij daar toch... »

Ik leunde voorover, zoodat ik mijn mond bij

zijn gezicht kon brengen, kuste hem op het met koud zweet bedekte voorhoofd en fluisterde hem in 't oor :

« Ja, mijn jongen... Ja... Moeder is daar... »

Zijn handen klemde de mijne, dat het bijna pijn deed, en ik hoorde hem weer iets fluisteren, dat ik echter niet meer kon verstaan.

Ik bleef liggen met mijn lippen tegen zijn voorhoofd, totdat ik zijn laatsten zucht en een zacht gereutel hoorde.

Toen zag ik hem in 't gezicht. De geopende, gebroken oogen staarden omhoog alsof zij iets schoons en liefelijks zagen, en om den weeken jongensmond lag een trek van groot geluk.

Zijn moeder was immers bij hem geweest in zijn stervensuur en had hem op het voorhoofd gekust.

Daarna herinner ik mij niet meer, wat er met mij gebeurde, totdat ik op een goeden dag tot bewustzijn kwam in een hospitaal in een der steden aan den Rijn. »